

УДК 37.01.32-057.632.002.5

DOI <https://doi.org/10.35220/2523-420X/2023.2.8>**Р.А. Котелевський,**

кандидат медичних наук,

доцент кафедри ортопедичної стоматології,
Дніпровський державний медичний університет,
вул. Володимира Вернадського, 9, Дніпро, Україна,
індекс 49044**Р.Ю. Матвєєнко,**

кандидат медичних наук,

доцент кафедри ортопедичної стоматології
Дніпровський державний медичний університет,
вул. Володимира Вернадського, 9, Дніпро, Україна,
індекс 49044**ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
ДО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Нові тенденції в освіті передбачають можливість навчання українських студентів у ЗВО інших країн так само, як і іноземні студенти мають змогу здобувати вищу освіту в Україні (так, Дніпропетровська державна медична академія має договори на навчання з країнами близького сходу: Ірак, Сирія, Ізраїль, Йорданія; країнами північної Африки: Туніс, Мароко; країнами середньої Азії: Казахстан, Туркменістан, а також, Індією, тощо). Враховуючи це, актуалізується наступне питання: як інтегрувати іноземного студента до іншого соціально-культурного простору, як допомогти засвоїти прийнятні цінності, норми, правила, традиції; як розвинути міжкультурну, комунікативну, творчу компетентність і як результат – забезпечити якісну фахову підготовку іноземного студента. Проблема адаптації іноземних студентів до навчання в ЗВО України (інших країн) входить в коло наукових інтересів багатьох дослідників, як вітчизняних так і зарубіжних. Зокрема, особливості соціокультурної адаптації, її критерії, стадії, чинники, що сприяють її успішності, ретельно досліджені психологами. Мета статті полягає в теоретичному аналізі особливостей адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО України (зокрема у ДДМА). Наведені дані свідчать, що ДДМА є тим освітнім закладом, де фундаментальні наукові знання є основою вищої освіти. А отже значно підвищується зацікавленість іноземних студентів в отриманні вищої фахової освіти безпосередньо в цьому ЗВО. Іноземний студент має адаптуватись одразу в декількох сферах: в соціальній, культурній, академічній. Адаптація в соціальній сфері передбачає встановлення неформальних соціальних зв'язків як з представниками своєї країни, які також навчаються в ДДМА, представниками України та інших країн.

Ключові слова: особливості адаптації, етапи та умови адаптації, педагогічний супровід адаптації іноземного студента, адаптивна поведінка.

R.A. Kotelevskiy,Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor of the Department of Prosthetic
Dentistry, Dnipro State Medical University
9 Volodymyra Vernadskoho street, Dnipro, Ukraine,
postal code 49044**R.Yu. Matveenko,**Candidate of Medical Sciences,
Associate Professor at the Department of Prosthetic
Dentistry, Dnipro State Medical University
9 Volodymyra Vernadskoho street, Dnipro, Ukraine,
postal code 49044**ON THE ISSUE OF ADAPTATION
OF FOREIGN STUDENTS TO STUDY
IN HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS OF UKRAINE**

New trends in education provide for the possibility of studying Ukrainian students in IHE of other countries, as well as foreign students have the opportunity to get higher education in Ukraine (for example, Dnepropetrovsk State Medical Academy has contracts for training with the countries of the Middle East: Iraq, Syria, Israel, Jordan; North Africa: Tunisia, Morocco; Central Asia: Kazakhstan, Turkmenistan, as well as India, etc.). Taking this into account, the following question is actualized: how to integrate a foreign student into another socio-cultural space, how to help assimilate acceptable values, norms, rules, traditions; how to develop intercultural, communicative, creative competence and, as a result, to provide high-quality professional training for a foreign student. The problem of adaptation of foreign students to study at IHE Ukraine (other countries) is included in the circle of scientific interests of many researchers, both domestic and foreign. In particular, the features of sociocultural adaptation, its criteria, stages, factors contributing to its success, carefully studied by psychologists. The article is aimed at theoretical analysis of the peculiarities of adaptation of foreign students to study at IHE Ukraine (in particular in DSMA). These data indicate that DSMA is an educational institution where fundamental scientific knowledge is the basis of higher education. Consequently, the interest of foreign students in obtaining higher professional education directly in this IHE is significantly increased. A foreign student has to adapt in several areas at once: social, cultural, academic. Adaptation in the social sphere involves the establishment of informal social ties with representatives of their country, who also study at DSMA, representatives of Ukraine and other countries.

Key words: features of adaptation, stages and conditions of adaptation, pedagogical support of adaptation of a foreign student, adaptive behavior.

Постановка проблеми. Останні десятиріччя характеризуються потужним розвитком економічної, соціальної, культурної взаємодії між Україною та іншими державами світу. Зокрема, здійснюються активні міждержавні контакти

у сфері освіти, що проявляється, перш за все, у встановленні тісних взаємозв'язків між закладами вищої освіти (ЗВО) України з провідними ЗВО інших країн. Це в свою чергу підтверджує загальну тенденцію до розширення освітніх меж між країнами світу і створення єдиного освітнього простору. Цей процес висуває перед вітчизняною освітою низку проблемних питань: як забезпечити інноваційність освіти і при цьому не втратити її фундаментальності; як впровадити та адаптувати в освітній процес новітні підходи до навчання; як забезпечити якомога вищу якість підготовки спеціалістів, тощо. Нові тенденції в освіті передбачають можливість навчання українських студентів у ЗВО інших країн так само, як і іноземні студенти мають змогу здобувати вищу освіту в Україні (так, Дніпропетровська державна медична академія має договори на навчання з країнами близького сходу: Ірак, Сирія, Ізраїль, Йорданія; країнами північної Африки: Туніс, Марокко; країнами середньої Азії: Казахстан, Туркменістан, а також Росією, Індією, тощо). Враховуючи це, актуалізується наступне питання: як інтегрувати іноземного студента до іншого соціально-культурного простору, як допомогти засвоїти прийнятні цінності, норми, правила, традиції; як розвинути міжкультурну, комунікативну, творчу компетентність і як результат – забезпечити якісну фахову підготовку іноземного студента. Тобто як забезпечити адаптацію іноземних студентів під час перебування та навчання в Україні, яким має бути педагогічний супровід цього процесу.

Проблема адаптації іноземних студентів до навчання в ЗВО України (інших країн) входить в коло наукових інтересів багатьох дослідників, як вітчизняних так і зарубіжних. Зокрема, особливості соціокультурної адаптації, її критерії, стадії, чинники, що сприяють її успішності, ретельно досліджені психологами С. Рубінштейн, О. Леонтьєвим, Г. Сельє, І. Сеченовим та ін. Важливо, що ця проблема розробляється також представниками інших наукових галузей, зокрема соціологами, філософами, психологами, які розглядають її крізь парадигми інших наук, відкриваючи нові аспекти та пропонуючи альтернативні шляхи її вирішення. Серед соціологів провідні наукові розробки належать П. Сорокіну, М. Вітковській, Р. Мертон та ін. Представниками філософської науки проблема адаптації людини до середовища досліджується протягом багатьох сторіч, зокрема це питання порушувалось Ш. Монтескьє, Э. Дюркгеймом, Г. Спенсером

та іншими. Психологічну інтерпретацію явища адаптації надають дослідники В.С. Агеева, І.А. Бобилева, Л.С. Виготський, А.В. Мудрик, Т.Г. Стефаненко. Незважаючи на чисельні та ґрунтовні дослідження, вичерпним це питання вважати не можна, оскільки плин часу, розвиток наукової думки, виникнення нових тенденцій, а найголовніше – індивідуальність кожної особистості висувають нові проблемні питання, що потребують вивчення та розв'язання.

Формулювання мети. Мета статті полягає в теоретичному аналізі особливостей адаптації іноземних студентів до навчання у ЗВО України (зокрема у ДДМА).

Виклад основного матеріалу. У квітні 2019 року було проведено наукометричний моніторинг суб'єктів науково-видавничої діяльності України за показниками бази даних SciVerse Scopus, на основі якого було складено рейтинг українських вищих навчальних закладів. Станом на квітень 2019 року в базу даних Scopus включено 166 ЗВО України. З цих 166 навчальних закладів Дніпропетровська державна медична академія посідає 15 місце в рейтинговій таблиці, маючи в своєму активі 43 пункти за індексом Гірша, що на 8 пунктів вище ніж у 2018 році [9].

Центром міжнародних проектів «Євроосвіта», в партнерстві з міжнародною групою експертів IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence, було представлено академічний рейтинг вищих навчальних закладів України «Топ-200 Україна 2019». При ранжуванні закладів вищої освіти до уваги бралися сучасні тенденції розвитку університетів, дотримання балансу між створенням нових, критичних знань, результатів досліджень та інновацій і практичною трансформацією цих напрацювань у розвиток сучасного суспільства. В рейтинговій таблиці наводяться індекси оцінки якості освіти, оцінки міжнародного визнання, оцінки інтегрального показника діяльності ЗВО. За результатами ранжування Дніпропетровська державна медична академія посіла в рейтингу 56 місце за 200 вищих навчальних закладів, врахованих в рейтингу [10].

Наведені дані свідчать, що ДДМА є тим освітнім закладом, де фундаментальні наукові знання є основою вищої освіти. А отже значно підвищується зацікавленість іноземних студентів в отриманні вищої фахової освіти безпосередньо в цьому ЗВО.

Початок навчання іноземного студента у ДДМА пов'язаний, перш за все, із потраплянням у нове соціальне, культурне та академічне середовище, в якому вже склалися певні цінності, норми

та правила. Саме їх засвоєння є основним аспектом інтеграції в нове суспільство. Дослідники зазначають, що процес адаптації складається із послідовності етапів: автономності особистості, її подальшої асиміляції та інтеграції. Варто зазначити, що дані етапи притаманні не лише процесу адаптації іноземних студентів, але й взагалі є властивими для будь-якої іншої міжкультурної взаємодії. Цей механізм засвідчує, якою мірою іноземним студентом усвідомлюються та засвоюються соціальні та культурні цінності нового середовища, адже саме їх засвоєння дозволяє відповідати параметрам нового соціокультурного середовища. Адаптація передбачає здатність іноземного студента адекватно сприймати та реагувати на нові соціально-культурні умови перебування в Україні. А з цієї необхідності постає протиріччя: як врівноважити наявні в новому соціально-культурному та навчальному просторі вимоги з можливостями конкретної особистості іноземного студента адекватно на них реагувати [3].

Іноземний студент має адаптуватись одразу в декількох сферах: в соціальній, культурній, академічній. Адаптація в соціальній сфері передбачає встановлення неформальних соціальних зв'язків як з представниками своєї країни, які також навчаються в ДДМА, представниками України та інших країн. В даному випадку труднощі адаптації пов'язані, перш за все, з мовними перепонами. Відомо, що потреба в спілкуванні є першою соціальною потребою, яка розвивається у людини, і є вагомим фактором, який впливає взагалі на психічний розвиток людини [8]. Іноземний студент, потрапивши в освітній простір українського ЗВО, має орієнтуватись у ситуації тримовності, коли з Українськими викладачами та студентами він має спілкуватись українською, з представниками своєї країни – рідною мовою, з представниками інших країн – англійською. Мовний бар'єр є потужним фактором, який значно ускладнює процес адаптації. Низька мовна підготовка іноземного студента та недостатньо розвинені мовні компетенції українських викладачів та студентів зменшують можливість соціальної підтримки іноземного студента, яка є вкрай важливою на початку навчання в іншій країні, та ускладнюють процес засвоєння як навчальної, так і побутової інформації. Рівень мовної компетентності іноземного студента є принципово важливим, адже саме мовна компетентність є засобом адаптації і проливає всі три сфери адаптації.

Адаптація в новому академічному середовищі так само потребує часу і пов'язана з таким

ефектом, коли на початку навчання іноземний студент намагається лише формально відповідати навчальним вимогам. Ця ситуація змінюється на користь збільшення ролі змістовної сторони навчання в міру того, як іноземний студент інтегрується в нове середовище. Адаптація відбувається швидше за умови мінімізації факторів стресу, які спіткають студента. А від того, наскільки швидко він адаптується, безпосередньо залежить ефективність навчальної діяльності. Практичний досвід свідчить, що адаптація в академічному середовищі ускладнюється також неповним розумінням структурних особливостей навчального процесу та академічної системи українського ЗВО. Мовні бар'єри ускладнюють сприйняття навчального матеріалу, що також є причиною зниження ефективності навчальної діяльності [6].

Специфіка процесу адаптації в культурному середовищі полягає в тому, що вона тісно пов'язана з засвоєнням культурних цінностей та норм нового оточення, формуванням розуміння того, що дозволено, а що заборонено, розумінням традицій, особливостей способу життя, життєвих пріоритетів, тощо. Адаптаційні труднощі в даному випадку також пов'язані із неможливістю безпосереднього використання вже здобутого на теренах рідної країни соціального і культурного досвіду, а відтак виникають ускладнення при оцінці та регулюванні власної поведінки в новому соціумі.

Американський психолог Гаррі Триандіс, дослідження якого зосереджені на етнопсихології та соціальній поведінці, виокремлює п'ять етапів процесу крос-культурної адаптації. Для першого етапу, який автор назвав «медовим місяцем» властиве покладання значних надій на роботу/навчання в іншій країні, бадьорий настрій, ентузіазм, готовність діяти та інтегруватись в процеси, що відбуватимуться в новому соціокультурному просторі. Тим більше, що переміщення на територію іншої держави в більшості випадків супроводжується допомогою установ, які перший час надають певну підтримку та супровід. Але дослідник зазначає, що цей період є нетривалим і минає дуже швидко. Настає другий етап, під час якого іноземний студент починає в повному обсязі відчувати негативний вплив нового зовнішнього середовища. Даються взнаки культурні та соціальні відмінності, мовні бар'єри ускладнюють процес комунікації із місцевим населенням, а отже на цьому етапі іноземний студент тяжіє до спілкування переважно із представниками своєї країни. Труднощі цього періоду

викликають низку негативних станів та відчуттів, таких як фрустрація, депресія, розчарування, апатія, страх, дискомфорт від неприйняття місцевими мешканцями тощо. Третій етап є критичним. Адже саме від того, як іноземний студент якого переживе, залежить його подальше перебування в Україні (іншій державі) або повернення додому. Саме під час третього етапу негативні переживання досягають найвищої сили. Студент-іноземець відчуває своє повне безсилля та інші негативні переживання, які нерідко сприяють виникненню психосоматичних захворювань та невротичних станів. Саме в цей період критично важливим є надання соціальної підтримки іноземному студенту, допомога в подоланні культурних та соціальних відмінностей і за рахунок цього поступове інтегрування іноземця в культурне, соціальне та освітнє середовище. За таких умов настає четвертий етап адаптації, який характеризується поверненням відчуття впевненості, з'являється відчуття інтегрованості в новий соціум, створюються та закріплюються нові соціальні як формальні так і неформальні зв'язки, полегшується комунікація та розширюється коло спілкування. Контакти з представниками України стають більш активними та ефективними. Відбувається пристосування до нових умов життя, усвідомлюються особливості місцевої культури, усвідомлюються місцеві табу та дозволи. Щодо навчальної діяльності, студент усвідомлює особливості навчального процесу, розуміє навчальні вимоги, має значно більш ефективні контакти. Ці позитивні зрушення справляють свій конструктивний вплив на якість навчальної діяльності: вона стає значно більш ефективною, на перше місце виходить саме змістовна роль навчання. На п'ятому етапі відбувається адаптація іноземного студента, що означає засвоєння соціальних та культурних цінностей середовища і здатність відповідати параметрам нового соціокультурного простору та адекватно реагувати на вимоги зовнішнього середовища. Г. Тріандіс зазначає, що на п'ятому етапі має встановитись відповідність середовища та індивіда, що означатиме успішне завершення процесу адаптації [7].

Важливо зазначити, що на успішність адаптації в незвичних умовах взаємодії безпосередньо впливає соціальний досвід, який був накопичений людиною раніше, умови, в яких відбувалась соціалізація людини, рівень соціального та емоційного інтелекту, інтенсивність переживання стресових ситуацій, міжкультурна чутливість та міжкультурна компетентність, тощо. Всі ці пара-

метри є індивідуальними в кожній конкретній особистості. А отже єдиного універсального способу успішної адаптації не існує. Проте, можна говорити про наявність певних умов, за яких адаптація відбувається швидше та легше. Зокрема ЗВО мають значні ресурси для допомоги іноземним студентам в процесі інтеграції в новий соціокультурний простір, особливо враховуючи той факт, що більшість часу студент-іноземець проводить саме в академічному середовищі. Зокрема до таких засобів відносяться створення курсів з мовної довшовської підготовки (так в ДДМА іноземні абітурієнти протягом 6 місяців відвідують заняття з української мови, що дозволяє підвищити їх мовну та стилістичну компетенції і сприяє більш легкому налагодженню комунікації та встановленню соціальних зв'язків з оточенням). Для подальшої допомоги у вивченні мови для іноземних студентів розробляються програми спецкурсів з української мови як іноземної.

Щодо засвоєння культурних, соціальних та академічних вимог нового середовища, то в даному випадку принципово є допомога викладачів. Саме вони мають ресурс для підтримки іноземних студентів особливо на початку їх інтеграції в нове суспільство. В цей час принципово важливо допомогти студенту-іноземцю відчувати, що зовнішнє середовище його приймає, розуміє і не є для нього ворожим. Саме викладачі, демонструючи власним прикладом міжкультурну толерантність, допомагають іноземному студенту зрозуміти соціально-культурні особливості нового середовища, допомагають скорегувати поведінку відповідно до ситуації, підказують, яка реакція придатна в кожному конкретному випадку. Безумовно, на початку навчання розуміння структурних та змістовних особливостей навчального процесу у іноземного студента є неповним. І саме викладач, як модератор навчального процесу, має допомогти в подоланні культурного та інформаційного пробілу, який пов'язаний з цим неповним розумінням. Важливо зазначити, що медичні ЗВО мають певні особливості в навчальному процесі, які відмінні від інших ЗВО. Зокрема йдеться про проведення клінічних занять, під час яких студенти опановують практичні фахові навички. Дані заняття передбачають активну професійну комунікацію, співпрацю студентів з викладачем та між собою. Отже, для допомоги іноземним студентам в адаптації викладач скеровує навчальний процес таким чином, щоб спонукати студентів до співпраці, взаємодопомоги і встановлення комунікативних зв'язків.

Ефективність навчальної діяльності багато в чому залежить від доступу іноземного студента до навчально-методичних ресурсів. Відтак розширення бібліотечної бази в напрямку збільшення навчальної літератури іноземними мовами дозволить підвищити результативність навчальної діяльності і сприятиме більш швидкій адаптації в академічному середовищі.

Окрім цього в ЗВО України, зокрема і в ДДМА, створені відділи з роботи з іноземними студентами, які здійснюють дослідження та аналіз запитів, потреб та вимог іноземних абітурієнтів та студентів. Інформація, що обробляється цим відділом є вкрай важливою для створення адаптивних умов.

Важливим і дієвим способом полегшення адаптації є встановлення між іноземними студентами, викладачами та керівництвом ЗВО відносин співпраці. Саме такі відносини дозволяють іноземному студенту відчути себе прийнятим новим середовищем, адже передбачають взаємодію, налагодження комунікацій, діалогічність стосунків, тощо.

Успішність адаптації принципово залежить від того, наскільки успішним буде налагодження соціальних зв'язків в новому середовищі. Практичний досвід свідчить, що більш швидко та ефективно адаптуються ті іноземні студенти, які демонструють певний тип поведінки, який передбачає власну активність та ініціативність в пошуку способів встановлення соціальних зв'язків, відповідальність при виконанні навчальних програм та сумлінне виконання вимог академічного середовища, пошук можливостей для поглиблення знань про культурні та соціальні особливості нового середовища.

Важливим фактором адаптації є психологічна підтримка студента-іноземця. Для її своєчасного надання створюються соціально-психологічні служби у ЗВО, фахівці яких працюють із студентами в різних напрямках, надаючи їм всебічну допомогу при розв'язанні проблемних ситуацій [6].

Висновок. Інтенсифікація та поглиблення співпраці України з іншими державами світу відбувається на різних рівнях. Зміцнення співпраці у сфері освіти сприяє тому, що відбувається міграція студентської молоді. Заклади вищої освіти в Україні мають значний досвід навчання іноземних студентів, кількість яких щороку стає дедалі більшою. А відтак проблема адаптації іноземного студента залишається актуальною. Практичний досвід свідчить, що інтеграція іноземного студента в нове соціокультурне середовище пов'язана із низкою ускладнень та проблем (нове незнайоме оточення, неповна, а часто неправдива

інформація про іншу країну, її культуру, звичаї та норми, відрив від свого найближчого оточення, незвичні умови побуту, тощо), які гальмують процес адаптації, обмежують адаптивні здібності іноземного студента і не дозволяють повноцінно реалізовувати свій потенціал. Адаптація іноземного студента є складним, багатоаспектним та динамічним процесом, який має певні етапи проходження і в результаті якого іноземний студент набуває нового соціального досвіду, який дозволяє йому досягти належного рівня взаємодії з іншими особами, групами осіб та новим оточенням в цілому. Принципово важливими аспектами успішної адаптації іноземних студентів до незвичних умов взаємодії та до навчання у ЗВО України є успішність інтеграції в освітню систему України, ефективність навчальної діяльності, успішність соціальної взаємодії, відсутність соціального та психологічного напруження під час навчання. Дотримання цих умов багато в чому залежить від міжкультурної компетентності професорсько-викладацького складу, який працює з студентами, та адміністрації ЗВО. Важливо зазначити, що забезпечення ефективної адаптації іноземного студента є вкрай важливою задачею ЗВО, оскільки ступінь легкості інтеграції до соціокультурного та академічного середовища безпосередньо пов'язаний із можливістю підвищити конкурентоспроможність ЗВО на міжнародному ринку освітніх послуг. А це в свою чергу забезпечить сталий розвиток інфраструктури вищої освіти України, дозволить підтримувати міжнародний престиж українських ЗВО та свідчитиме про високий рівень освіти і науки.

Література:

1. Антонова К. Структурні компоненти соціально-освітнього середовища медичного університету в процесі адаптації іноземних студентів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2013. Ч. 3. С. 15–21.
2. Глазков Е.О. Дослідження процесу адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах. *Запорізький медичний журнал*. 2013. № 1. С. 9–11.
3. Довгоцько Т. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 2. С. 114–120.
4. Кондратюк С.М. Соціально-психологічна адаптація студента до навчальної діяльності. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2009. № 1. С. 84–86.
5. Резник Т.І. Практична психологія та соціальна робота: Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів-першокурсників. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 1. С. 135–139.

6. Сладких І.А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2014. 20 с.

7. Triandis H.C. Culture and Social Behavior. N.Y. Etc. : McGraw-Hil, 1994. 120 p.

8. Феднова І.М. Дослідження психологічних особливостей спілкування студентів-іноземців як елемента адаптації. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 1(15). С. 63–67.

9. Рейтинг університетів Scopus 2019. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/64398/>

10. Рейтинг університетів «ТОП-200 Україна» 2019. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/rating/64884/>

References:

1. Antonova, K. (2013). Strukturni komponenty socialno-osvitnogo seredovyshha medychnogo universytetu v procesi adaptacii inozemnyh studentiv – [Structural components of the socio-educational environment of the medical university in the process of adaptation of foreign students]. *Zbirnyk naukovykh prac Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu – Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University*. No. 3. P. 15–21. [in Ukrainian]

2. Glazkov, E.O. (2013). Doslidzhennja procesu adaptacii studentiv do navchannja u vyshhyh navchalnyh zakladah – [Research of the process of adaptation of students to study in higher education institutions]. *Zaporizkij medychnyj zhurnal – Zaporizhzhya Medical Journal*. No. 1. P. 9–11. [in Ukrainian]

3. Dovgotko, T. (2013). Adaptacija inozemnyh studentiv do osvitnogo seredovyshha Ukrainy – [Adaptation of foreign students to the educational environment of Ukraine]. *Pedagogika i psihologija profesijnoi osvity – Pedagogy and psychology of vocational education*. No. 2. P. 114–120. [in Ukrainian]

4. Kondratjuk, S.M. (2009). Socialno-psychologichna adaptacija studenta do navchalnoi dijalnosti – [Socio-psychological adaptation of the student to educational activities]. *Zbirnyk naukovykh prac Hmelnyckogo instytutu socialnyh tehnologij Universytetu “Ukraina” – Collection of scientific papers of the Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of the University “Ukraine”*. No. 1. P. 84–86. [in Ukrainian]

5. Rjeznyk, T.I. (2002). Praktychna psihologija ta socialna robota: Psihologichnyj zmist trudnoshhiv u navchanni studentiv-pershokursnykiv – [Practical psychology and social work: Psychological content of learning difficulties for first-year students]. *Praktychna psihologija ta socialna robota – Practical psychology and social work*. No. 1. P. 135–139. [in Ukrainian]

6. Sladkyh, I.A. (2014). Formuvannja gotovnosti studentiv-inozemciv grup dovuzivskoi pidgotovky do navchannja u vyshhyh tehnicnyh navchalnyh zakladah – [Formation of readiness of foreign students of groups of pre-university preparation for study in higher technical educational institutions] : Extended abstract of candidates thesis. Vinnycja. 20 p. [in Ukrainian]

7. Triandis, H.C. (1994). Culture and Social Behavior. N.Y.Etc. : McGraw-Hil. 120 p.

8. Fednova, I.M. (2018). Doslidzhennja psihologichnyh osoblyvostej spilkuvannja studentiv-inozemciv jak elementa adaptacii – [Study of psychological peculiarities of communication of foreign students as an element of adaptation]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelja. Seriya “Pedagogika i psihologija” – Bulletin of Alfred Nobel University. Seriya “Pedagogy and Psychology”*. No. 1(15). P. 63–67. [in Ukrainian]

9. Rejtyng universytetiv Scopus [Scopus University Ranking] (2019). URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/64398/> [in Ukrainian]

10. Rejtyng universytetiv “TOP-200 Ukraina” – [Ranking of universities “TOP-200 Ukraine”]. (2019). URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/rating/64884/> [in Ukrainian]